

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pól poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti 2 fl. brez pošte.

Číslo 47. V torek 16. Novembra 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

Varhi detinske nedolžnosti.

Otroci, dokler se spodobno, snažno (čedno) in sramožljivo obnašajo, ostanejo gotovo tudi nedolžni. Spodobnost, snažnost in sramožljivost se taj po pravici imenujejo varhi detinske nedolžnosti.

I. Kako otroke navaditi, spodobnim biti?

Da učitelj navadi svoje učence spodobno se obnašati, je treba tole storiti:

1. Naj otroke navadi, da bojo koj od perve mladosti veselje in dopadenje imeli nad tim, kar je spodobno in lepo. Res je scer, da vse, kar je spodobno in lično, še ni vselej tudi že prav, dobro in npravno; vendar je vse, kar je prav, dobro in npravno, vselej tudi spodobno in lično.
2. Naj za tega del zvesto na to gleda, da se bojo otroci povsod ponižno in krotko vedli, — starejši ljudi lepo prijazno pozdravljali in jim dolžno čast skazovali, — vpričo višjih se po navadi odkrivali, jim roke poljubovali, s edno besedo: tako se obnašali, kakor višjim ljudem po navadi gre in kakor oni po njihovem stanu in stopnji, na ktero so postavljeni, zaslužijo. Vse te zvonajne reči so lepe in ljudem dopadejo; pa vendar so puhle in nič ne veljajo, ako je serce prazno in merzlo.

Vsaki učitelj se taj pregreši in zasluži, ojestro grajan biti, ako bi svoje učence le na take zvonajne lepotarije in sleparije vadal. Pri tej reči se ne da nič siliti. U sercu mora

učenec učitelja in druge predpostavljene spoštovati in častiti, — in zares! kmalo in lahko se bode on tudi od zvonaj vgladil in otesal. Kdor za serce, za znotrajne čutila nič ne mara, te redi le samo opice in kar je še hujše — hivanke in zavijone.

3. Naj otrokom, kedar se spodobno, priljudno in dvorljivo proti njemu skažejo, to tudi lepo in prijazno poverne; naj nikolj ne pozabi, da se človeku večjidel na svetu s ravno tisto mero povračuje, s katero on drugim meri: časti in spoštuj ti svoje učence in tudi tvoji učenci te bojo spoštovali.
4. Naj za to skerbi, da ga bojo učenci radi imeli. Človeka, ki ga ljubimo in v sercu nosimo, bodemo gotovo tudi lepo in prijazno pozdravili in vpricho njega spodobno se obnašali. Napravi taj svojim učencom rad kako veselje, bodi njim skerbni oče in zvest prijatelj, in boš vidil, da boš čudeže delal in gledal.

II. Kako otroke navaditi, snažnim biti.

Otroci so radi čedni in snažni, veseli jih, ako imajo lepe reči in nove oblačila. Zato ni težko, jih navaditi snažnim biti; pa imenitno je to. Zakaj da se človek čedi in snaži, se spodobi, ga zdravega ohrani na truplu in tudi na duši: le u čednem telesu živi tudi lepa čista duša.

Učitelj naj se takole obnaša:

1. Pred vsim drugim naj za to skerbi, da bojo otroci povsod in vsigdar spodobno se obnašali. Ako je mu to srečno od rok šlo, delaj ga ni treba skerbeti in si lase beliti: spodobni in dvorljivi otroci bojo tudi čedni, snažni otroci.
2. Naj otrokom dovoli svoje veselje imeti nad lepimi knjigami, novimi oblačili in drugimi rečmi, in naj skerbi, da jih tudi dolgo lepe in čedne obderžijo in varno hranijo.
3. Naj nikolj ne molči, ako vidi, da so otroci nečedni in gerdni, da svoje knjižice, igrače, pismarice, oblačila vmažejo in oškodujejo.
4. Naj pri tej reči svojim učencom lep izgled daja; posebno šolska izba in hiša naj bode vselej čedna in snažna, in kolikor je moč, naj si prizadeva ne samo svoje učence, temuč

tudi njih stariše ja celo svojo okolico in sosesčino voditi, snažnim biti.

Oh! kar to zadene, imajo učitelji po nekterih krajih še strašno veliko opraviti in poravnati! —

III. *Kako otroke navaditi sramožljivim biti?*

Dokler je otroka sram, dokler se kaj gerdega storiti sramuje, je to dobro in veselo, zakaj otrok bode svoje nedolžno serce še dolgo ohranil. Kar je lep duh pri rožici, to je sramožljivost pri otročiču; sramožljivost je draga, zlata reč.

Da učenik otroke navadi sramožljivim biti, naj si tole pred očmi ima:

1. Naj učence zgodaj privadi, se lepo in pošteno pokrívati in oblačiti, nič ne misliti, govoriti, poželeti ali storiti, česar se mora pošten kristjan sramovati. U ti namen naj jim rad in pogosto pripoveduje od Očeta nebeskega, ki vse vidi in sliši, od angelea varha, ki jih povsod obdaja in se milo solzi, ako človek kaj gerdega misli ali stori.

2. Naj na vse, kar on pred otroci govori in dela, kako se pred njimi obnaša, dobro pazi; edna mala besedica je v stanu, otroško serce pokaziti in se u serce zasaditi, da njih celo življenje ternje in škodljivo sadje rodi. Da bi tega odraščeni ljudi nikolj ne pozabili; nikolj ne bom pozabil, kar sem u „Drobtincah“ leto 1850 stran. 216 bral: „Vsiga, kar bi vas sram bilo misliti, govoriti alj storiti u pričo starišev alj drugih poštenih ljudi, vsiga tega se ljubi otročiči skerbno varujte, bodite u družbi alj sami. Bog vse vidi, Bog vse vè; greh se delati ne sme.“ Tako učijo otroke u šoli. Kako njih pa stariši u tem učijo? Oj Bogu se vsmili! Tako se pri hiši pogosto u pričo otrok govori in dela, da je groza na to spomniti. Oče in mati, družina in delavci se skušajo, kdo bi znal huje klafati; prav debelo se mu smeji, katir zna prav gerdo povedati. Kaj porajtajo, naj vidi kdor hoče; gerde ostudne reči dopernašajo, od katerih sv. Pavl pravi, da kristjani ne smejo kaj takiga ziniti. — Grozno prigodbo eniga takiga domá sprideniga šolarčka bi povedal, ko bi te verstice sami brali. Samo povem, da spridenc, ko je bil

hiševojstro poprašan, kdo ga je take gerde reči naučil, (8 let star) odgovori učitelju: „Ja atej in pa mama tudi tako.“

3. Naj ojstro pogleda, če kaj gerdega in nesramnega vidi ali sliši, če bi pa to ne pomagalo, naj jaderno pregovori, kako ojstro besedo: „fuj te bodi“ — „alj te ni sram“ itd.

4. Ako se kaj nesramnega prigodi, naj učitelj to reč preišče, ako se mu to treba zdi, pa varno in modro, ojstro, krepko in bi rekel sveto, da ne škoduje in zapeluje, raven ko bi kaj dobrega storiti mislil. —

5. Naj svoje učence vadi, veselje in dopađenje imeti nad vsim, kar je lepo, čedno in pošteno, odpravi od njih vse gerdo in nesnažno, pravi vsim večkrat, kako lepo in koliko je vredno, da človek nedolžno serce ima. Tako bodo otroci začeli sami sebe spoštovati in se vséga sramovati, kar je nesramno in gerdo.

6. Slednič naj on uči svoje učence spoznati in čutiti, kako sladko da je, ako človek dobro vest, ljubezen in gnado božjo ima; naj jih uči, to več štirati, kakor zlato in srebro celega sveta, naj se nikolj ne sramujejo, kakor se nekteri krivo in narobe sramujejo, vselej in zvesto storiti, kar vest zaukazuje in kar Bogu dopade. Le tako boje otroci stanovitni u dobrem ostali, in lepo sramožljivo se povsod obnašali. —

Pošteni oče in malopridni sin.

(Povest.)

Nedavno je živel v (*) mož, po imenu Lipovič, ki je vsiga dosti imel. Karkoli je v svojih opravilih počel, mu je šlo dobro od rok. Bil se je tudi svoje dni v šolah toliko naučil, da je zamogel vsaj za potrebo samimu sebe pa tudi družim marsikaj pomagati. Sicer je bil pa terd kmet, ki od svojih starišev ni bil družiga podédval, kot uborno hišico in nekej sveta okoli nje. Ali njegova stanovitna pridnost, delavnost in vračnost so ga kmalo v prvo versto ondotnih prebivavcov posadile. Dasi je bil ravno revnih starišev, je bil pa bistrega uma in prav vedre glave. Svoje majh-

no premoženje, kolikor toliko pomnožiti, se je raznih poštenih sredstev s vso močjo poslužil. Narpoprej začne z množimi majhnimi rečmi kupčevati. Ker je neoskrunjeno poštenost in nehlinjeno odkritoserčnost čez vse číslal, je bilo vsako njegovo prizadevanje obilno blagodarjeno. V kratkim času si je bil pridobil, da si je že precej sveta dokupil, ki ga je verlo marljivo obdeloval. Na drugi strani pa kupčije ni zanemaryl, marveč jo je še povikšal. Kmaló se soznani s ptujimi kupci in pristopi k njih družbi. Akoravno ni bil za kupčijo posebej zurjen, se vendar povsod tako umno obnaša, da ga mora vsak, ki ga količkanj pozna, spošтовati in ljubiti. Zato so pa tudi njegove djanja soseбно vesel napred imele.

Ali sreča dolgo ne terpi! Kolikor éverstejši je Lipovičovo blago raslo, ko je še sam dovolj moči imel, svoje opravke po redu opravljati, toliko hitreje je pa šlo vse v kobar, potem ko je njegov malovredni sin hiševanje prevzel. Janezek, Lipovičovo edino dete, je bil tako terde glave, da se ga noče kar nič prijati. Dal ga je bil oče v šolo, ki so jo v fari imeli; ali zastonj. Janezek hodi še čez štiri leta šolske klopi gladit; pa vse prizadevanje g. učnika, ki mu je bil Janezek še posebno priporočen, ni pri njem prav nič hasnilo. Nekaj jeclaje brati in številiti, je bilo vse, česar se je bil navadil. Sicer je bil pa tako poreden in nagajiv, da so ga sploh maliga poredneža imenovali. Ne v šoli, ne doma ni dal pokoja. Tako nevkretniga sina imeti, je Lipoviča grozno žalilo. Ker ni Janezek v domači šoli prav nič opraviiti mogel, sklène oče, ga nekímu posebnímu znancu v mesto v rejo dati. „Morebiti se bo vendar zuril, in mestne okoljšine mu vtegnejo morde dobro djati“, si misli skerbni oče in ga nevtégama v mesto peljá. Tu ga pusti nekaj časa, koristi svojiga truda kaj težko pričakovaje. Ali Janezu noče nič dobriga v glavo. Se sicer nekoliko bolj zumi in zbudi; pa družina, ktere se je zoper voljo svojiga učenika oklenil, ga popolnoma sprídi. Prijazno svarjenje in podučenje tudi drugih očetovih prijatlov ni zamoglo Janeza na pot krepostniga življenja pripraviti.

Ko pa oče vidi, da sinu ni pomoči, in da bi vsi stroški za-nj zastonj bili, ga doma obderži. „Mi bo, ker je že precej močan,

saj pri domačim delu kaj koristil. Ker se družiga življenja noče poprijeti, naj pa polje obdeluje, naj se trudi, naj si poskuša v potu obraza potrebni živež pridobiti. To ga bo morde vender zmodrilo in spametnilo, ker vse drugo pri njem nič ne zda.“ Tako méni verli Lipovič, ali strašno se goljufa. Ves sprideni Janez se ne da več svarivnim besédam predobriga očeta poboljšati. Kakoršin je bil v mestu, takšin je tudi doma. Dela se le količkaj ne loti. Namesto po volji očeta tje pa tje po opravkih iti, pohajkova zanikerno po vaséh. Kakor se je nemarno v mestu obnašal, se tudi zdaj pohujšljivo vede. Ne mara prav nič ne za ojstre besede očeta ne za grenke solzé mile matere.

Viditi, da je pri Janezu tudi zdaj vse zastonj, ga spreoberniti, je skerbniemu očetu grozno grozno težko djalo. Njegove leta so žé bile skorej pri kraji, in ne imeti komu poštenimu svojiga premoženja zapustiti, ga je noč in dan jedlo in grizlo. V teh težavah si kaj pomoči, skoraj ne vé. Kmetija in kupčija ste mu silno veselo napredovale, in deleč je slovelo njegovo imé. Nar srečnejši na svetu bi bil on, ko bi mu bil Bog blagovolil umniga dediča dati, kterimu bi zamogel z mirnim sercam svoje blago izročiti. To je bila skerb, ki mu ni dala pokoja. — Pa česa ne stori slabost človeška! Desiravno je bil Janez tak, da ga živa duša ni pogledala, mu je vender oče premoženje volil. Prevelike ljubezni do njega, svojiga ediniga otroka, oslepljen, misli Lipovič, da bo nevesta, ki jo je bil sklenil kmalo v hišo vzeti, pri Janezu to nadomestila, česar doslej pri njem vse prizadevanje ni moglo opraviti. — Ali, kar kopriva ima ostati, začne zgodaj žgati. — Hči Oros lana, bogatiga soseda, pobožna in zlo marljivo dekle, sicer vzame po mnogim nagovarjanji sprideniga Janeza; sreče pak ni bilo nobene več pri Lipovičevi hiši. Vse premoženjenje in prelepo blago je pri Janezovim gospodarstvu neizrečeno hirati jelo, Marjetica, njegova žena, je sicer verlo skerbela za pametno hiševanje. Kolikor ji je moč bilo, je vse v lepim redu opravljala; ali Janez, ki ga je neomejeno gospodarstvo močno napihnilo, podučne besede in djanja svoje ljubeznive žene celó zanemarja.

Po smerti svojiga očeta, ki ga je sam vender še nekako berzdati umel, svoje nečimernosti in napčenosti v vsi popolnamosti

razodeva. Med tem ko nevtrudljiva Marjetica domače opravila čversto oskerbljuje, grešni in strastni Janez po kerčmah neizmerno pijančeva in igra, lepi denar, ki so ga pot in žulji ranciga očeta pridobili, dan na dan po nemarnim potrosuje. Kar ga njegovimu lakomnimu gerlu ostane, ga pa s svojimi gerdimi in pohujšljivimi pajdaši zapravi. Kolika žalost je to bila skerbni Marjetici, si slednji lahko misli! Vsako jutro, vsak večer, vsak dan in kedarkoli ga le vidi, ga s prijaznimi in ljubeznivimi besedami svari, uči, nagovarja in k pravi pameti poverniti skuša. Ali, žali Bog! prazno slamo mlati. Še le slabši se vede, še le hujsi se obnaša.

Sleherna prijatelska in svarivna beseda je neko olje Janezovim strastim, ki pokončavnimu plamenu enake, švigati in divjati začnejo. Ne žlahta, ne soseska, ne noben človek ni mogel njegovimu hudobnimu počenjanju v okom priti. Vsa okolica ga je izveržek človeštva imenovala in zaničevala. Ker je bil ne le svoji hiši v pogreziven pogin, ampak tudi vsi srenji nepopisljivo pohujšanje, se ga je slednji, kakor si bodi, znebiti želel. Neprenehama so vbogi Marjetici ušesa nabivali. Komej je zvedila, kako se je njen zanikerni mož tu pa tu, v ti pa ti tovaršii po nekeršansko vedel, je mogla koj od druge strane slišati, kako je tam pa tam blago zapravljal in dolgove delal. Tako velika otožnost in žalost se za tega voljo njeniga serca primete, da ji je skorej obupati, ko bi ji blagi nauki keršanske vere ne bili na pomoč prihiteli. Ni imela zvestiga človeka na svetu, ki bi se bila pri njem le količkine tolažbe in podpore nadjati smela. Samo stanovitna vera v Boga, ki mu je njena neomadeževana nedolžnost znana bila, jo v teh težavah in nadlogah zadostno tolaži in vmiri.

Ker ji je bil ves svet nasproten in je v svojim možu svojiga nar večiga sovražnika imela, je vedno le Boga molila, in njega, ki vsim zatiranim vernim dušam gotovo pomaga, milostljiviga polajšanja svojih težav prosila. Ljubljeniga Andrejčika, ediniga otroka nesrečniga zakona, sicer po keršansko redi, ali sinček se ji berhek in razumen vidi. Rada bi ga bila še dalj časa v šolo pošiljala. Pa od veliciga posestva, ki ga je poprej v lasti imela, je gosposka zapravljivosti njeniga moža komej otela, da

se zdaj prav slabo živiti zamore. Vse drugo prekrasno blago se je razprodalo in med upovavce razdelilo. — Glejte! tako je peršla hiša, čigar prelepo ime in velika bogatija je malo prej še deleč slovela, po strašni zapravljenosti in razujzdanosti sprideniga gospodarja popolnoma na beraško palico. Janez si zdaj sicer lase iz glave puli, se kesa in Marjetico svojo milo ženo za milosti in zamero prosi; pa vse prepozno, ker mu je od poprejšniga premoženja komej senca ostala.

Tako glejte otročiči: kdor ne vboga je brez Boga, in po slabi tovaršii rada glava boli — pravita že stara pregovora. Šemerl.

Drobtinčica.

* Srenjski župan, gosp. Milonik, je na svojo pest [brez da bi bil kako oblastnijo prašal, po Celovskih novicah razglasil, da je mesto učitelja v Gorjah na Zili prazno; dalej je pristavil, da učitelju ni treba slovenski znati, ako ravno je cela fara terdo slovenska in u cerkvi celo leto nemške besedice ne slišiš; slednič — in to je še le krona tega slavnega dela — je g. Milonik vpričo cele komisije — vpričo g. dehanta in okrajnega glavarja rekel in u zapisnik zapisati dal, da gosp. fajmošter u šoli nemajo nič opraviti, ker je škoda za zlati čas, ki se u šoli za keršanski nauk potрати; kerš. nauk je za cerkev, ne za šolo, kjer je toliko drugih potrebnih in koristnih reči. —

Res je taka bila; gosp. Milonik je učitelja izvoljil in poterdil, je skušnjo oznanil in deržal, in se obnašal kot pravi gospod u šoli. Vse je želno gledalo in čakalo, kaj da bo, kako dolgo da to pojde. Se vè, da je tamošnji fajmošter, naš slavni gosp. Matja Majar moral veliko preterpefi in požreti: dušni pastir ni smel svojih mladih nar ljubših ovčic u šoli obiskati! Skoraj celo leto se je ta reč motala in vlekla; ravno kar smo slišali, da je naša c. k. deželna šolska oblastnija to reč slavno rešila: pravica je obveljala. Zavkazano je, da se ima šola gosp. fajmoštru, kteremu po postavah sliši, javno in slovesno izročiti vpričo duhovnega in svetovnega komisarja, in gosp. fajmošter se ima kot pravi šolski vodja in predstojnik u šolo vpeljati. — Koliko smešnjave edna sama neumna in termasta glava napravi! —

Popravek. Stran 363 mesto: pozabil^a beri „zapazil“ in mesto: „pred erznico“ beri prodavnico.“